

21.

ACC. N:R M. 16479:1-9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Algot Ljungkvant*
 Härad: Berättare: *Emmy Martinsson, Källvägen 17,
 Karp*
 Socken: *Lunds stad* Berättarens yrke: *fru*
 Uppteckningsår: *1965* Född år *1899 i Malmö (uppvuxen i Lund)*

Stadstraditioner I s. 1-9.

LUF 126

Skriv endast på denna sida.

21. E. Wästensson

f. 99

Helt excerperad

FOLKLIVSARKIVET

FINNGATAN 8

Lengbrandt

9 ms

LUND

21.
ACC. N:R M. 16479:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Min far var skräddare. Under de första åren av vår barndom i Lund arbetade han först hos Gustav Holmbergs och sedan hos L.J. Lundgren. Han arbetade hos skräddarmästare. Det fanns på den tiden många skrädderiverkstäder i Lund. Far hade också lärt tillskärning och satte upp egen skrädderiverkstad så småningom. Arbetsdagen var lång men hur lång den var vet jag inte exakt. Jag vet bara att far brukade sitta på sitt bord och arbeta när vi gick till sängs på kvällarna och han satt där på sin plats när vi vaknade på morgnarna. Nog fick han arbeta hårt men tog sig alltid ledigt för att följa med kunderna ut och välja tyg hos någon klädeshandlare. Far gjorde en stor del av sina tyginköp hos en som ~~hette Ekström~~ och som hade affär i Skomakaregatan. Far hade alltid arbete året runt. Jag kan aldrig minnas att han var utan arbete. Han hade dock alltid mest att göra vår och höst. Om far fick hålla sig med några egna vektyg medan han var anställd, vet jag inte. Sedan han blev sin egen skaffade han sig med tiden allt som hörde till en skrädderiverkstad. Jag minns alldeles särskilt ett pressjärn som liknade en häst. Det eldades med träkol. Ovandelen skruvades av och träkolen lades i järnet. Några droppar rödsprit slogs på träkolen och handtaget skruvades fast. Järnet placerades sedan i pottugnen. Baktill i järnet fanns ett hål, där man blåste in luft med en bälg. Hur stor lön far hade som anställd vet jag inte. Inte heller vet jag så noga vad han tjänade som egen mästare. Far hade en sömmerska ute på stan som sydde byxor åt honom och en sömmerska som sydde västar åt honom. Jag vill minnas att sömnadslönen för ett par byxor var 3 kronor och för en väst 1:25. Kavajerna sydde far själv. För en kavaj hade han mellan 5 och 10 kronor. Far hade aldrig någon form av naturaförmåner. Som anställd kom han

ACC. N:R M. 16479:2.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

säkert i god kontakt med sina arbetsgivare. Jag tror också att han tyckte om dem. Jag hörde aldrig talas om några arbetsfester som anordnades av vare sig arbetsgivaren eller arbetarna. Att arbetsgivaren visade intresse för sina anställdas privatliv hörde jag aldrig talas om. Gåvor från arbetsgivaren förekom aldrig i någon form. Far var rätt mycket tillsammans med sina arbetskamrater på fritiden innan han blev sin egen. Han var då med i skräddarnas fackförening och var kassör där. Han åtog sig inget extra arbete på fritiden och han hade heller aldrig något tillfälligt arbete under viss tid på året. Mor hade inget arbete utanför hemmet så länge far levde. Han dog tidigt. Var endast 44 år gammal och minsta barnet då endast 3 år. Mor hade efter fars död städarbete på ett par ställen samt hade hon arbete i Folkets Park sommartid. Så länge far levde hjälpte hon honom i den mån hon kunde. Familjen var ju stor. Vi var 9 syskon, alltid hela och rena. Hennes arbetsdag var lång men hon var enastående till att kunna hinna med allt. Där gick mycket mat åt till en så stor familj. Det blev inte så stor omväxling i fråga om maträtterna. Den mat som kom på bordet äts med frisk aptit utan klagan. Vi behövde emellertid aldrig gå hungriga till sängs. Vi barn fick tidigt hjälpa till med disk och städning samt passa småsyskonen. Barnhem anlätades inte. Efter fars död vistades några av mina yngre syskon tidvis hos släktingar på landet. Några av dem fick växa upp där helt och hållet. Vi barn, både pojkar och flickor, fick börja arbeta så snart vi kunde. I de flesta fall var det platser som springpojkar och budflickor. Oftast hade vi ingen lön utan endast maten. Drickspengar fick vi förstås. De lämnades alltid hem till mor. Det var aldrig tal om några fickpengar på den tiden.

3.
ACC. N:R M. 16479:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Alla mina syskon var mycket duktiga i skolan och många skulle nog ha gått långt, om de fått studera. På den tiden fanns det ingen hjälp att få till studier. Far höll styft på att vi och särskilt pojkarna skulle lära sig ett yrke. Det ansågs som självklart att vad vi tjänade skulle lämnas hemma, när vi där fick mat, kläder och husrum. --- Den första bostad jag minns var den vi hade i pantlånare Cederströmshus på Stora Tvärgatan. Jag var då 5 år. Vi var då bara 4 syskon och vi hade en vacker 2-rums lägenhet. Den bestod av kök samt ett gårdsrum och ett gaturum. Det senare var finrummet. Efter ett par år flyttade vi till S:t Mångsgatan 15, som ägdes av en fru Sandell med tre långa döttrar. Där fanns en stor gård att leka på och så hade vi nära till Parkbolaget, nuvarande Stadsparken. Där fanns en lokal, där det brukade vara familjefester. Jag tror det var godtemplarna som ägde den. Ibland var där artistuppträdanden. Särskilt minns jag en som hette "Göran från Hyllie". Efter fem år, då jag var så där 13 eller 14 år, flyttade vi tillbaka igen till Stora Tvärgatan. Vi fick då en större lägenhet. Värden hette Skoog. Far fick där ett eget rum att ha som verkstad. Hur stor hyran var för de olika lägenheterna vet jag inte. I finrummet hade vi en tvåmanssoffa klädd med plysch. Framför soffan stod ett vackert polerat bord. Mellan fönstren hängde en stor spegel. Vid de båda fönstren stod ett fönsterbord med en grön bladväxt på. I finrummet fanns också en byrå i polerad mahogny. I översta lådan hade far alla sina värdepapper, såsom brandförsäkrings- och livförsäkringsbevis. I finrummet fanns korkmatta, i övriga rum trägolv. Hemvävda trasmattor täckte golven. Köket var stort och rymligt, likaså det andra vardagsrummet. Möblerna här bestod mest av sängar och soffor. Även köket

7.
ACC. N:R M. 16479:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

användes som sovrum. I finrummet fanns en vit pottugn med mässingsluckor. I vardagsrummet hade vi en järnkamin, som eldades med ved eller kol. I köket fanns en stor kokspis, som också eldades med kol eller ved. Även torv användes. Badrum fanns inte. Varje lördag eldades det i den stora grytan i tvättstugan. Vattnet hölls sedan upp i träbaljor, där vi fick bada i tur och ordning. Var det för kallt att bada i tvättstugan fick vi hålla till i köket i stället. Belysningen var överallt fotogenlampor. Möblerna där hemma var väl rätt så fina efter tidens förhållanden. Det fanns de som hade bättre men också många som hade det enklare. Alla möblerna var köpta. Golven sandades aldrig i mitt hem. Om andra gjorde det känner jag inte till. På väggarna hade vi tapeter. --- Vi fick enkel men god mat i mitt hem. Rågmjölsgröt och mjölk bestod oftast vår kvällsmat av. Något som vi ofta fick var stuvade skärbönor med stekt fläsk. Soppor förekom också ofta, såsom ärtsoppa, vitkåls- och grönkålssoppa. Mjölken köptes på mejeriet. Den hämtades på kvällen och slogs upp i ett stort lerfat. På morgonen skummades grädden av för att användas till kaffet. Bakugn fanns inte. Bullar för söndagen bakades som regel hemma i köksspisen. Matbröd köptes annars från Arbetarnas Bageriförening på Råbygatan. Specerivaror inhandlades vanligen i affär, bl.a Kristells på Mårtensgatan. En del köptes också i hökerier. Sådana fanns det gott om då. Hästkött och inälvsmat förekom inte i vår familj. Varför vet jag inte. Inte heller förekom tomater men däremot apelsiner någon gång. Det var nog mest till jul. Slakt förekom inte i mitt hem. Kött och fläsk köptes vanligen i Saluhallen. Någon gång köptes en bit fläsk från släktingar på landet och särskilt då under krigsåren. Då var det svårt många gånger med livsmedlen, sär-

5.

ACC. N:R M. 16479:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

skilt med bröd och smör. Flera av mina syskon var då på landet hos släktingar men det var svårt nog ändå för oss övriga. Många gånger fick någon av familjen stå i kö vid Saluhallen för att få något livsmedel. Oftast var det inte ätbart det man lyckades få tag i. Från släktingar på landet fick vi då ibland en korg potatis, ett stort hembakat bröd eller en bit rökat fläsk. Då blev det fest kan jag tala om. Mina föräldrar hade en koloni ute på öster. Vi hade den mest för att ha någon stans att vara på sommaren. Där odlades lite potatis och görnsaker. Även lite blommor. Kokning av maten var vanligast. Några större mängder föda konserverades inte hemma. Det var främst lingon och salt sill. De förvarades i skafferiet i anslutning till köket. Något större vinterförråd av potatis skaffade vi inte heller. För någon månad kanske. Familjen var ju stor och vi hade inte så stora utrymmen för större lager av livsmedel. Vi barn fick tidigt börja arbeta och i de flesta fall fick vi maten på arbetsplatsen. De familjemedlemmar som var hemma åt samtidigt. Vi åt alltid i vardagsrummet, vardag som söndag. Finrummet användes ytterst sällan. Det var vid fester för släkt och vänner. Sådana fester var inte så särskilt vanliga och inte heller så särskilt dyrbara. Inom familjen hade medlemmarna sina bestämda platser vid matbordet. När vi var små och många syskon hemma kunde inte alla få sittplatser vid bordet. Några fick stå och äta. Det var inte helt förbjudet att prata vid bordet men mycket fick inte sägas. Maten skulle tysta munnen hette det. Far var sträng. I finrummet låg alltid fin duk på bordet, sällan vit men broderad eller hemslöjd. Vit duk på bordet förekom annars endast vid bjudningar i hemmet. För familjens behov användes vaxduk. En finare uppsättning av pors-

6.
ACC. N:R M. 16479:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

lin och bestick fanns i mitt hem. Den var köpt. Visst hade vi bjudningar för släkt och goda vänner. Det var inte så ofta och mest var det kaffebjudningar. Både hembakat och köpebröd serverades, vanligen var det köpebröd. Karlarna drack kaffegök. Annars förkom inte mycket sprit vid våra fester. I vardagslag förekom inte sprit. Öl och vin köptes inte. Det var vanligt brännvin. Vid bjudningarna satt kvinnorna vanligen och pratade medan männen spelade kort, tolva eller kasino. --- Någon större lyx ifråga om kläder förekom inte. I vardagslag var det grova och slitstarka kläder, hemmastickade strumpor och trätofflor. Alla kläder syddes hemma. Mor och far hjälptes åt. Far var ju skräddare. Mor sydde dock mest åt oss barn. En del ändrades och syddes om. Vi barn fick ju också ärva varandras kläder. Vi hade särskilda finkläder eller söndagskläder. Vi hade då alltid skor eller kängor. För övrigt kan jag inte säga mycket om kläd- och dräktskicket. Man tänkte inte så mycket på det. Män och kvinnor, ja även barn, som man kände till och umgicks med var i stort sett klädda på samma sätt. --- Vi barn kallade våra föräldrar ~~mor och far~~. Efter fars död har vi dock övergått en hel del till att kalla mor för mamma. Vi sa aldrig du till föräldrarna men mor och far sa du till varandra. När vi talade om föräldrarna med kamrater sa vi far och mor eller mamma på senare år. Mina föräldrar använde förnamnet när de omtalade varandra. Mor skötte spädbarnen i vårt hem. Vi äldre syskon fick hjälpa till med skötseln i stor utsträckning, även med matning och särskilt passning. Barnvagn fanns. Barnen togs ofta med ut på promenad av olika familjemedlemmar. Mor och far hade väl lika stor del i barnens uppfostran. Eftersom far dog tidigt, kom kanske mor att bli den mest dominerande. Far

7.
ACC. N:R M. 16479:2

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

var annars den som var strängast. Han fordrade mycket av oss ungar, men så hade han också själv fått en mycket sträng uppfostran i ett hem där barnen fick börja arbeta långt innan de hade slutat skolan. Vi var 9 syskon, därav 6 pojkar och 3 flickor. Av pojkarna blev fyra elektriker, en skräddare och en typograf. Vi flickor fick först lära oss att laga mat och sköta ett hem sedan fick vi lära oss att sy. Jag själv samt min yngsta syster hade också plats i affär. Friheten för oss flickor var sannerligen inte stor. Senast kl. 9 på kvällen skulle vi vara hemma. Det gällde ända till eller även sedan vi blivit vuxna. På den tiden dansade man på Kulturen. Dansen slutade kl. 9. När vi var små fick vi gå till Bjärred för att bada. Vi fick ett paket med smörgåsar och en flaska drickablandning med oss. Ibland gick vi till Kongsmarken. Där växte alla sorters vilda blommor. I regel var vi en hel flock ungar som gick dit på en gång. Några av de äldre syskonen var med för att hålla reda på de små. Jag för min del tror att barn var mycket lyckligare och hade mycket roligare förr än nu. Det fanns inte så mycket dyrbara leksaker förr. Vi tillverkade själva våra saker. Vi flickor sydde dockor. Pojkarna täljde båtar eller gjorde drakar. De roligaste lekarna vi hade var att leka affär eller skola. Vi spelade också barnteater. I skolan var säkert också barnen mera lyckliga än nu. Man satt som tända ljus. Det var inga diciplinproblem på den tiden, åtminstone inte där jag gick. Aldrig förekom det att barnen fick springa ute på kvällarna. Så snart det började skymma fick var och en gå hem till sitt. --- Vi är alla döpta som barn antingen på BB eller i Domkyrkan, där också de flesta av oss är konfirmerade. Alla syskonen har fått kyrklig konfirmation. De flesta av oss har också

ACC. N:R M. 16479:8.

bliwit vigda i Domkyrkan. Alla har fått kyrklig vigsel men ingen av oss har haft något större bröllop. Mamma blev änka redan 1916. Hon har haft det mycket strävsamt. När far dog var minsta barnet endast 3 år. Min äldste bror var 20 år. Det var en stor hjälp att han stannade hemma och hjälpte till med försörjningen. Vi hjälptes åt alla så gott vi kunde. Om någon i min barndom skulle behöva eller begära hjälp, kallades det alltid fattig-hjälp. Det betraktades nästan som en skam att erhålla sådan hjälp. Mamma hade ett par städningar. På somrarna arbetade hon i Folkets Park. Trots att hon själv haft 9 barn att fostra tog hon ändå hand om en liten flicka och hade henne i flera år. Än i dag räknar hon oss som sina syskon. --- I vår bardom var staden indelad i olika grader eller delar, kan man säga. Den sämsta delen var nog "Nya stan" eller "Nöden", som stadsdelen också kallades. Där bodde särskilt många judar. Många hade det svårt och fattigt. Där gick många judebarn i vår skola. Något fel på dom var det visst inte. De var lika duktiga som vi andra. När jag kom till Lünd som 5-åring med mina föräldrar var en del judebarn inte alltid så snälla vid mig. Det berodde på att jag inte hade samma dialekt som dom eller andra barn i stadsdelen. Strax efter min födelse flyttade mina föräldrar till Södermanland och bodde där i 4 år innan de kom till Lund. Jag hade fått en annan dialekt. Judebarnen brukade samlas i ring runt omkring mig. Där fick jag stå och läsa upp olika ramsor medan judebarnen hade mycket roligt åt det. En sak tyckte jag bra om hos judarna. Vid deras påskfest eller vad det var för fest brukade vi barn få smaka på deras osyrade bröd. Det var mycket gott. Nästan alla hus i stadsdelen var envåningshus. Det finns inte många kvar nu.

21
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

På somrarna var det många barn- och familjefester i Folkets Park. Då tog familjerna sig dit med matkorgar, som sedan plockades upp i det gröna. Där brukade förekomma barntävlingar av olika slag. En trevlig gammal farbror brukade vara nöjespappa. Han var skräddare och hette Lindblom. Både pojkar och flickor fick vara med. Bl.a. förekom kapplöpning i säck men också många andra trevliga lekar. Som jag sagt förut var det ofta trevliga fester med dans på Kulturen. Det var på Karlins tid. Det var ett ställe där det alltid gick ordentligt till väga. Varannan söndag var det folksöndag på Kulturen. Då spelades det dragspel och fiol där. Efter utställningen i Lund 1907 blev området där iordningställt till vad man nu kallar Stadsparken. Detta var alltid en vacker och omtyckt lekplats för oss barn. Vi gick gärna dit med småsyskonen för att leka. Vi hade som så många andra koloni ute på öster. Där ute var vi mycket på sommardagarna. För koloniägarna och deras bekanta anordnades familjefester med dans. Vid midsommar restes där majstång. Där brukade vi vara med. Majstång förekom annars på ett flertal gårdar i grannskapet med spel och dans midsommarnatten. Nyår vakades in hemma av dom som orkade hålla sig vakna. Det roligaste vi hade vid påsken var att måla ägg. För övrigt minns jag inget särskilt. Valborgsmässoafton var det studenterna som hade roligt. För oss betydde dagen ingenting särskilt. Eldar eller maj-sjüngning känner jag ingenting om. Demonstartionståget den första maj tittade vi väl på någon gång men jag inte minnas att någon i familjen deltog i det. Märten firades i mitt hem, vanligen med tupp men ibland med gäs, om den inte var för dyr. Julgran hade vi men inte dopp i grytan. Jultomte hade vi inte och julklappar endast i mycket liten omfattning. Vi brukade gå till julottan i Domkyrkan.

Till Docent Ek

M. 16479.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Härmed överlämnas de renskrivna uppteckningarna beträffande Fru Emmy Mårtensson. Källvägen 17, Åkarp. Fru Mårtensson var enligt min mening inte särskilt bra som berättare för det här uppteckningsändamålet. Hon var alltid så upptagen och hade svårt att koncentrera sig någon längre stund vid de tillfällen jag fick tillfälle träffa henne. Hon pratade visserligen mycket men mest vid sidan om ämnet. En stor del av frågorna sade hon sig inte veta något om. Hon hade nog en benägenhet att försköna en hel del som rörde hennes hem och familj. Det är alldeles uppenbart att hon undvek att svara på allt som kunde kasta den minsta skugga över hennes nuvarande sociala ställning och prestige. Vi bor ju nästan grannar och känner varandra. Mycket av detta skäl var hon väl försiktig. Av samma skäl fick jag ju hålla god min och fullfölja uppteckningarna, även om jag tyckte att det inte var mycket lönt. När jag nu hade gjort uppteckningarna var det lika bra att renskriva dem också, tyckte jag. Du får själv avgöra om de har något värde för bearbetning eller arkivering. Jag är beredd att besöka ytterligare en person för uppteckningar, om så skulle erfordras och det inte är för sent den här gången eller för det här uppteckningsändamålet.

Hälsningar

Alf Engström